

Művészet a természetnek

A világhírű fotós, Sebastião Salgado kiállításáról
A.Gergely András

Ez évben szeptember elején nyitotta meg tárlatát a Múcsarnok, ahol mostanáig a világ egyik legrangosabb vizuális művésze, a fotó nemzetközi hírű-rangú mesterének nagy, korszakos tárlata volt látható: az 1944-ben Braziliában született Sebastião Salgado természetképei kerültek a nyilvánosság elé. GENESIS címen foglalta össze korszakos üzenetét, mely nem valamiféle falfirka csupán, hanem szoba-fal méretű fekete-fehér fotók örületes barlangrajz-lenyomata, korunk civilizált „ősemberének” elbeszélése 245 fejbekölíntő alkotás formájában. Olyan projekt ez, melynek nem titkolt szándéka, hogy korunk nyomasztó hatásaitól még mentes öt földrészen, mintegy harminc expedíció során megismert bolygó-foltokat gyűjtsön, ahol részben talán még érintetlen tájakat és élővilágot fedezhet föl. Érintetlen tájakon jár, melyek már nem érinthetetlenek az ember által, pusztuló világokba világít be, melyek magukon viselik a Teremtés alanyának dögletes lenyomatait, elvadult sziklákra kapaszkodik föl, hogy rálátása lehessen a létezés mélységeire, jéghegyek közé utazik, hogy „szánkázó” pingvineket és éhező rozmárokot fotózzon, örökké mozgó domokdűnéket, testékítő bennszülötteket, rénszarvas-terelő nyenyec pásztorokat, ajaktányéros etióp asszonyokat, aranybányász munkásokat, háborúzó és menekülő népeket, amazóniai halászokat, esőerdőket és pusztuló szikla-erődöket örökítsen meg.

Az alapképlet, kiinduló helyzet egyszerű, mondhatnánk: szinte újsághírre sem méltó... Egy fotós, aki fotóz. Véletlenül kezd, huszonhat éves, mire átlát először egy optikán. Ráébred tennivalójára, még színesben is kísérletezik. Aztán már a témakörökön is átlát. Történeket, tájakat, embereket örökít meg. Azután meg messzi népek létmódját, „egzotikumokat”, alkalmiságokat. Ám erre következően belesodródik a mélységekbe. Aranybánya, környezeti konfliktusok, munkások a világ különböző tájain, olajmunkások, hajómunkások, halászok, eltűnőfélben meglátható létmódok. Majd a migrációk, menekülők, kiszolgáltatottak, éhség, természeti katasztrófák, demográfiai válságok, háborúk, alávetettség, űzöttség, halál. Majd még halál, meg pusztulás, meg reménytelenség, kietlenség, részvétlenség, gyilkolás, rablás, erőszak, végzet. Mindenütt, ahol csak járhat, járt, s túlélte.¹

Innen, ettől kezdve már csak menekül. Kilép, (ha lehet egyáltalán), hazatér apja braziliai farmjára, a pusztuló hegyek kiégett fái, lemosódott erdői, kipusztult növényzetei közé, vissza a kezdetekhez, saját kezdeteihez, meg az élet esélyeinek bölcsőjéhez. Lemond, kiégetten legyint már az esélyekre, a jövőnélküliségre, az emberiség önmagára emelt gyilkos kezére, a bármikor s bárki ellen győztes túlhatalmakra.

A mentális és morális, alkotói és emberi szakadék szélén még elmereng, s döntésre jut. Ha hiába a küzdés, ha képtelen a remény..., akkor is képesnek kell maradni az alkotásra, az újrateemtésre, a Genézis könyvének/képének újraalkotására. Galapagos-ra megy, életképes, még elpusztíthatatlannak tetsző őrszi lényeket fényképezni. „Bolygónk mintegy 46% százaléka még mindig pontosan olyan, mint a teremtés idején. Meg kell óvnunk azt, ami fennmaradt”. Eredeti, építészeti és közgazdasági tanulmányai élednek életképessé, a profi (ügynökségi) munkavégzést

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=2kNc6kkCmWc>

felesége révén saját Amazonas Images alakításával és projektjeik elszánt vitelével próbálja a rekultiváció, az új genezis, a visszaéleszthető világ formálása érdekében felváltani valami olyannal, ami nem szokott sikerülni. Fát, növényeket ültet apja egykori háza környékére, egyet, majd százat, ezret, s idővel másfél milliót. Bozótos éled, föltámad a brazil erdőség, újraéled a világ. Saját Genezis ez, az újraébredés művészetével kiegészülve:

„A Genesis a bolygó felfedezéséről szól, abban az állapotában, ahogyan létrejött és kialakult, és ahogyan a modern életmód felgyorsulását megelőzően évezredekig létezett, mielőtt létezésünk lényegétől eltávolodott volna” mondta Lélia Wanick Salgado, a kiállítás kurátora. „Arról tanúskodik, hogy a bolygónk még mindig olyan hatalmas és távoli területeket rejt magában, ahol a természet az úr, a maga csendes és érintetlen szépségében”.²

A korábbi, fekete-fehér drámaiságú albumai, az *Other Americas* (A Másik Amerika, 1986), a *Workers* (Munkások, 1993), a *Terra* (1997), a *Migrations* (Vándorlók, 2000), és az *Africa* (2007), meg számos más könyve után az *Egy álom illata* (2015)³ mutatja föl a hasznos, életmentő, Földnek hódoló, drámaian alázatos munkával a gyarapodást szolgáló kávéültetvényesek emberi nagyságát és esztétikai fennségű fotókkal tiszteleg a teremtő értelem előtt.⁴ A Genesis Project és a Salgado alapította Instituto Terra épp arra készíti a nézőket, tudatosítsák önmaguknak, milyen saját bolygónk elleni károsodást okozunk pusztá létünkkel is, mert nemcsak nem ismerjük az állatvilágot, a természeti tüneményeket és őslakos népeket, de vakok és felelőtlenek is vagyunk a megoldás keresésére, meglátására, vállalására.

Persze, bölcsész merengésre, művészi fájdalommasságra, életunt lemondásra könnyen késznek mutatkozunk. A cselekvés, a kivédés technikái, a túlélés felelősége fordulatot vett: ma már nem az a kulcskérdés, sikerül-e a természetet leigáznai..., az Ember technikai fölényével mindazt kizsákmányolni, amit még lehet. Hanem inkább az, amit Salgado 2004 és 2011 között tett, több mint harminc utazása során fölhalmozott tapasztalata nyomán úgy fejezett ki: „A Genesisben a kamerámon keresztül a természet szólt hozzám. Megtiszteltetés volt hallgatni”.

„Salgado új dimenziót ad a fekete-fehér fotózásnak. Műveiben a tónusok vibrálása, valamint a fény és az árnyék kontrasztjai a régi nagy mestereket, például Rembrandtot és Georges de La Tourt idézik. Mit láthatunk a Genezisben? A Galapagos-szigetek állatfajait és vulkánjait; pingvint, oroszlánfókát, kormoránt; az Antarktisz és a Dél-Atlanti-óceán bálnáit; brazil aligátort és jaguárt; afrikai oroszlánt, leopárdot és elefántot; az Amazonas-esőerdő mélyén, elszigeteltségben élő zo'é törzset; a Nyugat-Pápuán élő kőkorszaki korowai népet; a szudáni nomád szarvasmarhatartó dinka törzset; a sarkkörön élő nomád nyenyeceteket és rénszarvas csordáikat; a Szumátrától nyugatra fekvő szigeteken élő őserdei mentawai közösséget; az Antarktisz jéghegyeit; Közép-Afrika vulkánjait és a Kamcsatka-félszigetet; a Szahara sivatagot; az Amazonas mellékfolyóit, a Negrót és a Juruát; a Grand Canyon szurdokait; Alaszka gleccsereit, és még sok más”.

Salgado az idő néma drámáit jeleníti/fogalmazza meg kamerájával, portréival, vége-hossza-nincs történeteivel. Hirdeti, magyarázza is mindezt, ahol és amikor csak teheti.⁵ S amikor minderről hosszú pálya- és élettörténeti filmben vall Wim Wenders

² <http://www.mucsarnok.hu/kiallitasok/kiallitasok.php?mid=hl3Fl27h7Ytzx7>

³ The Scent of a Dream. <https://www.youtube.com/watch?v=5Rw8nG3ifBQ>

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=iPyGB5SN4hI>

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=qH4GAXXH29s>

és Juliano Ribeiro Salgado készítette portréfilmjében, ahol helyenként főszereplő, vallomásos cselekvő, másutt meg résztvevő filmkészítő is, akkor módot kínál a Bolygó iránti tiszteletét elsőbb az Ember, az Alkotó Ember iránti tisztelet fohászává tenni.⁶

Talán kivételes élményünk, szerencsénk, s a Múcsarnok merész vállalása az együttes oka annak, hogy Salgado megörvendeztet nemcsak monokróm képeinek, fekete-fehér drámáinak, visszaélesztett természeti környezete reménységeinek totálképével, de portré-közelbe hozza, megemberiesíti még (a másfél vasúti kocsi hosszú és kétszer olyan súlyos) déli simabálna gesztusát is, aki a simogató gesztusok után, távozáskor még búcsú-intésre emeli fark-uszonyát, hogy azután elmerüljön ismét a Valdés-félsziget Argentína-közeli mélyvizében, vagy az óriásteknőst, akinek többszáz éves bölcsessége türelemmel tekint a mulandó ember kamerájába...

Ember, lét-értelem, reménytelenség, környezet, felelősség, Bolygónk sorsa, az értelem léte, s végül ismét az Ember. Az Ó felmutatása a Genesis vállalása. Avagy, csak egy végtelen, sorsformáló szerelmes levél, melyet „megtiszteltetés volt hallgatni...”

⁶ LA SAL DE LA TIERRA (A Föld sója) <https://www.youtube.com/watch?v=1qLYJy4qf0g> ;
<https://www.youtube.com/watch?v=I8rFgneh26A&t=104s> ;
<https://www.youtube.com/watch?v=oVaUZooKM5M> ;
<https://www.youtube.com/watch?v=I8rFgneh26A&t=2184s>